

lege est certe et sine ulla haesitatione probabilior, tunc opinio illa non potest esse nisi *notabiliter probabilior*. Et eo casu opinio tutior non erit jam dubia, sed est moraliter aut quasi moraliter certa; saltem nequit dici amplius stricte dubia, quum pro se certum habeat fundamentum, quod ipsa sit vera. Unde tunc fit, quod opinio minus tuta, quae certo fundamento caret, remaneat aut tenuiter, aut saltem dubie probabilis respectu tutioris; adeoque non est prudentia, sed imprudentia velle eam amplecti.⁴

2. *Hom. Ap.* tract. 1 n. 31: „Hanc sententiam (licere sequi opinionem minus probabilem pro libertate, licet opinio pro lege sit probabilior) elapsi saeculi auctores quasi communiter tenuere; sed nos dicimus, eam esse laxam et licite amplecti non posse.“

89 III. Quomodo haec concilianda.

Quae dicta S. Doctoris negotio non adeo difficili conciliari possunt. Evidens enim est, ex doctrina S. Alphonsi esse opiniones probabiliores legem suadentes, quae obstant, et esse ejusmodi probabiliores opiniones, quae non obstant licito usui contrariae opinionis minus probabilis libertati faventis.

Obstare licito usui opinionis oppositae eas, quae sint *certo, notabiliter, cum excessu* probabiliores, quae ad quandam moralem certitudinem accedant; non obstare eas, quae non notabiliter excedant in majore probabilitate vel *quae oppositam opinionem relinquunt vere probabilem*.

Haec S. Doctor constanter docuit, neque ab hac doctrina unquam recessisse dicendus est neque ab ea recedere potuit, nisi ipse secum pugnaret, in principiis id negando, quod in conclusionibus admisit.

Re igitur eadem doctrina mansit, in modo vero loquendi quandam diversitatem observare utique licet. Modo S. Auctor effert, quae sint licita contra opinionem obligationi faventem etiam forte probabiliores; modo effert, quae sint illicita contra probabiliores opinionem, ut vide licet certos limites statuatur, neque videatur omni etiam levi tantum rationi id concedere, quod soli rationi gravi et solidae concedi possit. S. Doctorem vero posteriore tempore multum fuisse in efferendis illis limitibus, quibus tandem probabilitatem, ut vera sit probabilitas, contineri necesse sit, nullatenus negari potest: imo eum hoc ita fecisse, ut, nisi ipsius invicta argumenta pro sententia benigna haberemus, eum ad sententiam severiorem paululum inclinasse facile opinari possemus, non est cur miremur. Quum enim rigoristae contra S. Alphonsum undique insurgerent eumque impeterent, laxismi accusarent, ejus atque Congregationis ab ipso fundatae labores animarum saluti utilissimos impedirent: quid prudentius, quid magis necessarium, quam laxitatis notam a se depellere, et id summa vi, quantum verborum veritas pateretur, efferre, quo laxae applicationi benigni principii aditum ocluderet, seu practicum quandam normam inculcarent, qua vera probabilitas a falsa quadam probabilitatis specie posset distingui?

Aliis verbis S. Doctor dicendo: „non licet sequi opinionem minus probabilem, quando opinio probabilior est *certo, notabiliter* probabilior“, nihil aliud fecit, nisi signum quoddam attulit, quo aliquando discerni posset, utrum contraria opinio benigna vere probabilis esset necne; si

vere probabilis non maneret, negavit eam admitti posse. — E contrario idem S. Auctor dicens, licere sequi opinionem etiam minus probabilem contra probabiliores, modo gravi ratione innitatur: negavit, *semper* aliquam opinionem evadere non vere probabilem, eo quod contraria videatur aut dici debeat probabilior; atque tunc tantum, quando evadat non vere probabilis, ejus usum rejecit.

Cur autem aliquando opinionem probabiliores simpliciter neget negligi posse, quamvis alias id de sola opinione *notabiliter* probabiliores dicat, ratio sumi etiam potest ab ipsis adversariis probabilioristis, qui ut benignam opinionem sequi liceat, eam prae contraria probabiliores debere esse affirmantes, hanc probabiliores opinionem ita explicant, ut sit quasi moraliter certa, siquidem secus dictamen practice certum efformare non posse sibi videntur. *Contra quos S. Alphonsus agens* rectissime opinionem probabiliores simpliciter dictam cum opinione adeo probabiliores convertit, ut sit quasi moraliter certa, vel opposita saltem non amplius vere probabilis; id quod *alias*, insita verborum vi spectata, sumere non licet, neque a S. Auctore factum est¹.

Quodsi perpendo dictum S. Alphonsi supra citatum *ex H. Ap.*, persuadere mihi non possum, S. Doctorem vere laxitatis notam „auctoribus elapsi saeculi“ inurere voluisse: sed id solum eum intendisse, ut diceret, axioma illud: „licet sequi opinionem minus probabilem pro libertate, etsi opinio pro lege sit certe probabilior“ nisi sobrie et moderate sumatur, ansam laxae applicationis praebere posse; propterea se probabilismi axioma non illis, sed aliis verbis concipere maluisse, insistendo maxime in eo, quod opinio illa minus probabilis debeat tamen manere *vere* probabilis, non fieri tenuiter tantum probabilis. — S. Alphonsum non intendisse, ut diceret, auctores elapsi saeculi *quasi communiter* hanc laxam interpretationem et applicationem fecisse, lectori evidens fit, si attendit, quid dicat S. Alphonsus in *apologia dissertationis de moderato usu probabilis opinionis* anno 1765 (v. *Vindic. Alph.* ed. I p. 53):

„Non praetendi neque praetendo novum systema statuere; bene etiam scio, nullum probabilistam solidae doctrinae licitum declarare usum opinionis tenuiter vel dubie tantum probabilis. Sed quia multi probabilistae sine distinctione dicunt, licere sequi opinionem minus probabilem, si fundata sit in ratione vel auctoritate, ego volui distinguere etc.“

Ergo necesse est alterutrum fateamur: aut S. Doctor expresse ab auctoribus saeculi decimi septimi notam laxitatis dispellit, aut ipse *eos quasi communiter* pro auctoribus *non solidae doctrinae* habet. Quod postremum quam absurdum sit, multum prosequi opus non est. Maxima enim pars

¹ Ejusmodi rationem externarum temporis conditionum habere, nullatenus contra sanctitatem offendit; neque id quod S. Doctor, ut videre est in *Vindic. Alph.* ed. I p. 67, in epistola quadam ad suos alumnos data eos monuit, ut dicerent se suosque alumnos esse probabilioristas, intelligens „*probabilior*“ pro *moraliter certo*, atque hanc loquendi rationem sic explicans: „quod prorsus verum est, siquidem affirmem, opinionem probabilem non posse esse normam agendi, *quatenus probabilis est*, sed ad honeste agendum requiri moralem certitudinem!“ Si S. Sedes hanc accommodationem non invenit ulla censura dignam — non enim *omnis* accommodatio revera reprehensibilis est — multo minus ille diversus loquendi modus, quem S. Doctor circa licitum usum opinionis minus probabilis secutus est, reprehendi ullo modo potest.

scriptorum, quibus S. Alphonsus usus et quos secutus est atque laudibus effert, sunt scriptores decimi septimi saeculi.

90 Ex omnibus igitur, quae de S. Alphonso hucusque disputavimus, colligitur, Ecclesiam positive approbando opera et doctrinam S. Alphonsi etiam approbasse usum opinionum, quae vere probabiles sint et maneant, libertati faventium.

Quod eo magis patet, quia constat S. Alphonsum constanter consuluisse scriptores probabilistas, iisque in doctrinis particularibus consensisse, imo complures esse opiniones ab auctoribus, qui probabilissimum simpliciter profitentur, rejectas, quas S. Alphonsus ut in praxi tuta admittit, etiam aliquando rejectas ab iis scriptoribus probabilistis, quos S. Doctor nominatim nimis benignos vocaverat¹. Demum argumenta, quae S. Doctor pro licito usu moderati probabilismi affert, ea sunt, quibus quilibet probabilista insistit, et ex quibus principium probabilismi invicte probatur. Ad quae indicanda jam gressum facturi sumus.

§ 3.

Argumenta interna directa.

91 I. Argumentum. Lex non satis promulgata non obligat, seu non est lex. Atqui quando ratio vere probabilis suadet, obligationem in certa quadam re non exsistere, circa illam rem seu ejus obligationem lex non est satis promulgata. Ergo vera obligatio seu lex circa illam rem non existit.

Major hujus argumenti ex iis, quae philosophia de lege disputat, indubia est. Brevem rationem hanc supra n. 69 dedi: lex, utpote regula actionum subditorum directrix, consistere nequit in sola voluntate Superioris, quam intra se conclusam fovet, sed debet collocari in voluntate subditis declarata, ita ut hac *manifestatione* lex essentialiter perficiatur.

Minor ostendi debet; idque non solum quantum ad legem positivam, sed etiam quantum ad legem naturalem, imo pro ea maxime.

Promulgatio legis humanae fit aut locutione verbali, aut signo aliquo permanente, scriptione, qua voluntas Superioris ad subditos directa perpetuo exhibetur. Imo communiter etiam post verbalem locutionem literis lex consignatur, et literis publicis promulgatur. Porro nemo habet in tabula legum id vel illum sensum pro satis promulgato, de quo, studio adhibito, dubium manet, utrum in codice legum inter licita an illicita recenseatur. Quando enim lex legi aut intelligi nequit, non habetur pro lege nec vim legis obtinet.

Jam quoad legem naturalem in eadem conditione sumus, quando ratio probabilis suadet, certam aliquam actionem, de qua quaeritur,

¹ Cf. e. g. S. Alph. l. 4 (al. 5) n. 163, 171, 176; l. 6 n. 282 in fine: ubi invenies, S. Doctorem contra Antonium a Spiritu Sancto, Th. Tamburini, G. Gobat in benigniorem sententiam transiisse.

illicitam non esse, etiamsi opposita quoque opinio ratione gravi suadeatur. Nam legis naturalis promulgatio non formalibus verbis per Deum facta est, neque scripto singula naturalis legis praecepta consignata sunt. Deus alia locutione vel scriptione usus est. Conscripsit suam sanctissimam voluntatem in ipsa natura rationali, quam insipientes et scrutantes homines legem naturalem ejusque praecepta singula colligunt. Porro non omnes omnia legere valent. Aliqua omnibus patent, alia studio adhibito detegi possunt atque a doctis cum rudioribus communicari; alia denique ne a doctis quidem legi possunt, sed manent quodammodo scriptura humano intellectui impervia: quod obtinet, quoties ratio vere solida, quamquam non certa et perspicua, suadet in tali re obligationem non adesse. Haec igitur res seu materia in codice legis naturalis caractere non intelligibili consignata est. Neque tamen propterea Deus est inculpandus. Scriptio illa divina per creationem facta in rudi materia exprimitur. Deus noluit majorem curam adhibere, vel materiae defectum supplere, sed reliquit scriptionem defectuosam; neque dubium est, Deum sapientissimas rationes habuisse, cur hominis rationem in inferiori gradu perfectionis reliquerit. Verum sic tandem impeditum est, quominus in ea re, quae adhibito etiam studio obscura manet, lex seu obligatio promulgata dici possit.

Sed ne quis putet, hoc modo id etiam effici, ut tamdiu lex et obligatio negetur, quamdiu ipsa non sit *evidens*, seu quamdiu ratio aliqua *levis* remanserit, quae sit contra obligationis existentiam: dicendum est id minime sequi. Ut enim maneamus in similitudine cum aliqua scriptura, si lapsu temporis aut casu aliquo paucae literae expunctae fuerint, aut intelligibili caractere non scriptae: earum defectus efficere quidem potest, ut sensus totius phrasos plane evidens quidem non sit, ita tamen studio adhibito cognosci possit, ut prudens dubitatio de ejus sensu non remaneat. Quod si fit, quilibet prudens homo satis certus esse debet de sensu vero illius scripturae. Pari igitur modo, quando prudens dubitatio, i. e. gravi ratione nixa, de sensu legis naturalis in rationalis creaturae natura a Deo conscriptae non amplius existit, de lege ejusque obligatione satis constat, neque licet levi ac futili ratione hanc obligationem excutere; itaque, si opinio obligationem aliquam negans levi, futili, tenui, improbabili ratione nititur, eam sequi non licet, seu: opinio tenuiter probabilis non potest in favorem libertatis pro norma practica assumi.

II. Argumentum. Ut abstraham a promulgatione, obligatio, 92 cujus existentia invincibiliter ignoratur, vere nulla est. Atqui quando gravis ratio seu opinio vere probabilis suadet, in certa aliqua re obligationem non exsistere, vere *invincibiliter ignoratur*, circa illam rem legem seu obligationem adesse. Ergo re ipsa obligatio nulla est.

Propositio major probatur: Ut enim homo subjective ligetur, debet *percipere* obligationem, i. e. non dubium obligationis, sed obligationem ipsam, sive directe, sive indirecte. Quod in ipso etiam dubio practico verum est. Nam in dubio practico tutiorem partem sequi de-

bemus, non propterea quod dubii sumus et mentem habemus suspensam, sed propterea quod *percipimus obligationem* in tali statu mentis aut ulterius inquirendi aut tutiora amplectendi. Si quis autem talem obligationem prorsus ignoraret, aut ut levem apprehenderet — id quod in re notabiliter gravi sumi nullatenus potest — revera aut non peccaret, aut leviter tantum. (Cf. quae supra de conscientia dubia dicta sunt n. 44 et 51.)

Probatur minor propositio: Porro invincibiliter ignorari, seu vere non percipi obligationem, contra quam gravis ratio intelligatur, facile ostenditur. Etenim obligatio neque in se directe percipitur, neque indirecte. In se directe percipitur tantum dubium obligationis, quum sumpserimus, propter graves rationes ipsam rem in se non liquere. Sed neque indirecte percipitur obligatio, videlicet ita ut debeat homo sibi dicere, sibi potius sententiam probabilem pro lege (i. e. axioma probabilioristarum) sequendam esse. Ut enim mittam quaestionem, num percipiamus *saltem dubium* illius obligationis sequendi probabiliorismum — id quod prioribus argumentis revera exclusum est —: haec *ipsa obligatio* certo non percipitur. Quomodo enim aliquis id ab hominibus percipi ausus fuerit dicere, quod tot viri docti et sancti non perceperunt, cujus contrarium se percipere et pro certo habere fassi sunt!

§ 4.

Argumentum internum indirectum, seu argumentum ad hominem.

93 Probabilioristae, qui licitum concedunt esse usum opinionis benignioris, quae sit quam opposita *probabilior*, neque ad hoc externa ratione negandi obligationem legis dubiae seu non satis promulgatae utuntur, sed in ipsa majori probabilitate haerent, non habent, ubi certo et secure pedem figant, atque sua propria argumentatione probabilismum confirmant.

Dicunt igitur 1.: Licet sequi opinionem benigniorem, si est *probabilior*. At, probabilismum esse licitum, nonne est opinio ipso probabiliorismo *probabilior*? Certe qui externam probabilitatem non respuit — neque eam respuunt probabilioristae — confiteri hodie debet, probabilismum auctoritatis et pondere et numero probabiliorismo antecedere.

2. Dicunt, licere amplecti opinionem probabiliorem, *quia* *probabilior* sit. At id, quod est probabilius, prudentem dubitationem minime excludit. Quomodo ergo ad dictamen practicum certum pervenire possunt in iis rebus, in quibus opinionem minus probabilem, at gravi ratione fundatam, quae sit pro lege, sperni posse concedunt?

NB. Omnia, quae pro probabilismo allata sunt, non tantum probabiliorismum et rigorismum feriunt, sed si ultimam partem ultimi argumenti excipias, fere eadem ratione contra aequiprobabilismum extremo modo intellectum, qui opiniones benignas vere probabiles, si

forte opinioni severiori *probabiliori* opponuntur, practice illicitas esse contendit. Nam opinionem talem tamquam legem esse satis promulgatam, idque indubie percipi, quis est qui credat?

*Articulus II.***Vindicatur probabilismus ab objectionibus.**

Quo magis probabilismi vis et veritas pateat, expedit, praecipuas⁹⁴ difficultates contra eum prolatas breviter referre et solvere.

I. *Difficultas*: Systema probabilistarum debet esse certum, ut dictamen conscientiae practicum certum habeatur. Atqui probabilismus non est certus, seu non est systema *certo* verum: siquidem probabiliorismus systema est *verisimiliter* saltem verum, utpote quod, Ecclesia permittente, cuilibet sequi liceat. Ergo necessaria certitudo ad efformandum practicum conscientiae dictamen probabilismo deest.

Respondeo 1: *Transeat major, negatur minor*. Ad prob. min., *disting. assertum*: Probabiliorismus eatenus est verisimiliter seu potius certo verus, quatenus in quibusdam conditionibus stat pro licito usu benignioris opinionis, *conced.*; eatenus verus est, quatenus in aliis casibus contra probabilismum stat pro obligatione, *subdisting.*: hoc sensu est systema extrinsecus probabile, *transeat*; est intrinsecus probabile, *nego*. (Quoad tolerantiam Ecclesiae statim infra quaedam notabo.) Hinc quoad *conclusionem*, *disting.*: sufficientem certitudinem ad efformandum conscientiae dictamen non praebet iis, quibus argumenta pro probabilismo non probantur vel eorum vis non satis patet: *transeat* (id enim ipsorum est); neque aliis illam certitudinem praebet, *nego*.

Respondeo 2: *Disting. maj.*: Probabilismus debet certo verus ostendi *directe et intrinsecus*, *nego* (quamquam enim id praestitimus, necessarium non est); saltem *indirecte, subdist. maj.*: id ita fieri *necessario* debet, ut ex veritate probabilismi antea certo probata colligatur ejus licitus usus, iterum *nego maj.*; id *aut sic* fieri debet, *aut ita*, ut ex licito ejus usu aliunde certo probato colligatur dein ejus veritas, *conc. maj.* Utrumque quidem fecimus, unum argumento externo, alterum internis argumentis; at sufficit fecisse alterutrum.

Quoad tolerantiam Ecclesiae probabiliorismus nequaquam in eadem⁹⁵ conditione est ac probabilismus; nam positivam approbationem probabiliorismi non habemus, sed potius partis ejus severioris reprobationem quandam colligere possumus ex eo, quod S. Alphonsi doctrina efferatur et commendetur non solum contra laxas, sed etiam contra rigidiores opiniones. Rigidiorum opinionum fautores, contra quos S. Doctor scripsit, ipsos probabilioristas esse, saltem eos, qui suum systema urgent, in confesso est. Sufficit unum Patuzzi, acerrimum S. Alphonsi adversarium, nominasse, qui probabiliorismum summis viribus defendit. 2. Etsi Ecclesia utrumque systema, et probabilismum et probabiliorismum, aequo tolerasset, non eadem vis argu-